

NORGES HØYESTERETT

Den 12. november 2012 ble det av Høyesteretts ankeutvalg bestående av dommerne Øie, Endresen og Bull i

HR-2012-02144-U, (sak nr. 2012/1524), sivil sak, anke over kjennelse:

A (advokat Fridtjof Piene Gundersen)

mot

Staten v/Domstoladministrasjonen

avsagt slik

K J E N N E L S E :

- (1) Saken gjelder krav mot staten om erstatning for sakskostnader som følge av feil ved tingrettens saksbehandling, jf. tvisteloven § 20-12 første ledd bokstav b. Grunnlaget for kravet bygger i hovedsak på at tingretten ikke har overholdt plikten til aktiv saksstyring.
- (2) A reiste ved stevning 16. februar 2009 til Moss tingrett krav mot sin tidligere ektefelle, B, om vederlag etter ekteskapsloven § 73 på grunn av medvirkning til verdiøkning av leilighet som var hennes særeie. B reiste motsøksmål hvor hun på sin side reiste vederlagskrav etter ekteskapsloven § 73 knyttet til et gårdsbruk som var As særeie.
- (3) Moss tingrett avholdt planleggingsmøte 5. mai 2009. Partene var enige om at de i fellesskap skulle finne frem til en takstmann/sakkyndig som skulle taksere leiligheten som saksøkers krav knyttet seg til, samt utforme mandat for vedkommende. Retten satte frist til 13. mai 2009, hvoretter retten ville oppnevne sakkyndig. Partene fikk frist til 19. mai 2009 med å avklare hvilke provokasjoner som ikke var besvart. Hovedforhandling ble berammet 22. til 24. september 2009.
- (4) I prosesskriv 12. mai 2009 innga saksøker forslag til mandat til sakkyndig. Det fremgikk at forslaget ikke var drøftet med motparten. Saksøker gav i prosesskriv 19. mai 2009 en redegjørelse for de provokasjoner som opprettholdes, herunder at saksøkte skulle fremlegge selvangivelser for årene 2001–2007.
- (5) Saksøkte innga prosesskriv 8. juni 2009 der det fremgikk at partene ikke var blitt enige om oppnevning av takstmann, og hvor det ble bedt om rettens medvirkning til dette. Det ble gitt

forslag til hvem som skulle oppnevnes. Saksøkte provoserte også fremlagt saksøkers spesifiserte hovedbok for gårdsregnskapet for regnskapsårene 2005–2007 under henvisning til at det var av betydning for vederlagskravet å se hvordan merverdiavgiften var ført i gårdsregnskapet for de utgiftene som A brukte som grunnlag for sitt vederlagskrav i leiligheten.

- (6) Saksøkers prosessfullmektig sendte 22. juni 2009 brev til Moss tingrett med orientering om at han ikke lenger representerer A i saken.
- (7) Saksøkte innga prosesskriv 10. juli 2009. Vedlagt fulgte en takstrapport som saksøkte hadde innhentet om den markedsmessige betydningen av oppussingsarbeidene utført i saksøktes leilighet. Tidligere fremsatte provokasjon om gårdsregnskapene ble opprettholdt, og tingretten ble bedt om å vurdere å gi pålegg om fremleggelse etter tvisteloven § 21-5.
- (8) Moss tingrett sendte 15. juli 2009 brev til A. Saksøktes innhentede taksrapport var vedlagt, og retten ba om tilbakemelding innen 15. august 2009 på om A krevde oppnevnt sakkyndig og ny rapport med hensyn til taksering av de utførte arbeidene i saksøktes leilighet.
- (9) I brev 14. august 2009 fra A til Moss tingrett opprettholdt A kravet om oppnevning av sakkyndig takstmann. Han anførte at saksøkte ikke hadde besvart tidligere fremsatte provokasjoner om selvangivelsene for 2001–2007. Han orienterte om at tingretten innen noen dager ville motta ytterligere et brev fra ham. Han opplyste også om at Moss tingrett og en tingrettsdommer var innrapportert til Domstoladministrasjonen på grunn av håndteringen av saken.
- (10) Saksøkte innga prosesskriv 17. september 2009. Det ble vist til at tidligere fremsatte provokasjoner fortsatt ikke var besvart, og tingretten ble anmodet om å pålegge A å fremlegge de tidligere nevnte regnskapene dersom A ikke oversendte dem innen 14 dager. Hovedforhandlingen ble begjært utsatt til etter at provokasjonen var besvart, jf. tvisteloven § 16-3. Det ble samtidig konstatert at partene ikke var blitt enige om utnevnelsen av takstmann, og det ble opplyst om at saksøkte ikke ville ha innvendinger til at A engasjerte egen takstmann.
- (11) Moss tingrett besluttet å utsette hovedforhandlingen berammet 22. til 24. september 2009.
- (12) Den 25. februar 2010 sendte Moss tingrett brev til A. Retten viste da til As brev 14. august 2009 og saksøktes prosesskriv 17. september 2009. Retten påpekte at A ikke hadde inngitt ytterligere skriv i saken som varslet 14. august 2009, at A ikke hadde fulgt opp saken med å engasjere egen takstmann, og at saksøktes provokasjoner ikke var besvart. Tingretten orienterte samtidig om at retten vurderte å pålegge A å møte med prosessfullmektig under hovedforhandlingen på grunn av dokumentmengden i saken, jf. tvisteloven § 3-2. A fikk frist til 22. mars 2010 med å inngi skriftlige merknader til dette.
- (13) A innga merknader i brev 26. mars 2010. Han anførte at han ikke var blitt gitt anledning til å uttale seg i forkant av utsettelsen av hovedforhandlingen i september 2009. Kravet om oppnevning av sakkyndig takstmann ble opprettholdt. A orienterte om at han ikke ville etterkomme motpartens provokasjon dels fordi det etterspurte ikke hadde bevisverdi, og dels fordi saksøkte ikke hadde besvart hans provokasjoner. Han bemerket at retten fikk ta stilling til om det var nødvendig å pålegge ham å møte med prosessfullmektig.
- (14) Ved Moss tingretts beslutning 21. mai 2010 fikk A pålegg om å engasjere prosessfullmektig

innen 15. juni 2010. Det ble orientert om at dersom pålegget ikke ble etterkommet, ville det regnes som fravær i saken som ville føre til avvisning av saken.

- (15) I prosesskriv 14. juni 2010 meldte advokat Thea W. Totland seg som prosessfullmektig for A.
- (16) Saksøker fremsatte i prosesskriv 31. august 2010 begjæring om at saken skulle flyttes til Ringerike tingrett som riktig verneting. Saksøkte bestred kravet om overføring i prosesskriv 29. september 2010. Samtidig ble retten bedt om å gi frist til saksøker for å besvare tidligere fremsatte provokasjon. Saksøker fastholdt kravet om overføring av saken i prosesskriv 19. oktober 2010. Saksøkte ble samtidig bedt om å redegjøre for bevisverdien av gårdsregnskapet som var provosert fremlagt, jf. tvisteloven § 21-7. Saksøker opprettholdt også provokasjonen fremsatt i stevningen om tilgang til saksøktes selvangivelser for årene 2001–2007.
- (17) Moss tingrett sendte 5. november 2010 brev til partene med underretning om at retten hadde besluttet at saken ikke skulle overføres til Ringerike tingrett. Angjeldende dommer orienterte også om at saken ville bli overført til en annen dommer i Moss tingrett på grunn av de innvendinger saksøker hadde fremsatt mot hans håndtering av saken.
- (18) I prosesskriv 23. november 2010 fra saksøker ble kravet om overføring av saken til Ringerike tingrett opprettholdt. For det tilfelle at retten fasthold sin beslutning ble tingretten anmodet om å innkalle til et saksforberedende rettsmøte for å få fremdrift i saken og om mulig forlike den.
- (19) Moss tingrett avholdt deretter planleggingsmøte 21. januar 2011. Ny hovedforhandling ble berammet til 24. og 25. mars 2011. Av rettsboken fremgår at partene ikke lenger fant det aktuelt med oppnevning av sakkyndig takstmann eller befaring av saksøktes tidligere leilighet. For så vidt gjaldt bevisføringen, fremgår at saksøkte opplyste at saksøkers provokasjoner ville bli besvart, mens saksøker bestred at det forelå plikt til å fremlegge hovedbok for gårdsdriften. Retten skulle ta stilling til sistnevnte etter at partene hadde fått kommentere spørsmålet.
- (20) Begge parter innga ytterligere prosesskriv vedrørende saksøktes provokasjon om fremleggelse av hovedbok for gårdsregnskapet.
- (21) Moss tingrett avsa 10. mars 2011 kjennelse der saksøkte ble gitt bevisstilgang i spesifisert hovedbok for As gårdsregnskaper for regnskapsårene 2005–2007.
- (22) A anket 14. mars 2011 kjennelsen til Borgarting lagmannsrett.
- (23) Saksøkte fremsatte i prosesskriv 15. mars 2011 anmodning om at hovedforhandlingen berammet til 24. og 25. mars 2010 ble utsatt til spørsmålet om bevisstilgang var endelig avgjort. Saksøker aksepterte utsettelse av hovedforhandling.
- (24) Moss tingrett besluttet å utsette hovedforhandlingen og innkalte partene til ny hovedforhandling 5. september 2011.
- (25) Borgarting lagmannsrett avsa 5. juli 2011 kjennelse der A fikk medhold i anken. Det innebar at saksøktes begjæring om fremleggelse av As gårdsregnskap for årene 2005-2007 ikke ble tatt til følge.
- (26) Saksøkte fremsatte 30. august 2011 begjæring om utsettelse av hovedforhandlingen berammet

til 5. september 2011 under henvisning til at det var aktuelt å anke lagmannsrettens kjennelse. Saksøker motsatte seg først utsettelse av saken. Partene ble deretter enige om å utsette hovedforhandlingen og å gjennomføre rettsmegling før eventuell ny hovedforhandling. Moss tingrett avlyste deretter hovedforhandlingen og innkalte partene til rettsmegling 6. september 2011. Tingretten berammet samtidig ny hovedforhandling til 15. november 2011.

- (27) Moss tingrett avholdt rettsmegling 6. september 2011. Det fremgår av rettsmeglingsprotokollen at partene ble enige om å fortsette meglingen 3. november 2011. Tidspunktet for eventuell hovedforhandling ble endret til 29. november–1. desember 2011.
- (28) Rettsmeglingen 3. november 2011 ble senere avlyst da A ikke ønsket rettsmegling.
- (29) Moss tingrett avholdt hovedforhandling 29. november til 1. desember 2011. Partene inngikk under forhandlingene rettsforlik. For så vidt gjelder det økonomiske oppgjør mellom partene, ble B pliktig å betale A 400 000 kroner med forfall 10. januar 2012. Partene ble enige om å bære hver sine sakskostnader. Saken ble deretter hevet som forlikt.
- (30) Den 13. januar 2012 fremsatte A krav mot staten v/Domstoladministrasjonen om dekning av sakskostnader etter tvisteloven § 20-12. Kravet var i hovedsak begrunnet med at Moss tingrett ved passivitet under saksstyringen og unnlattelse av å identifisere og avgjøre krav/tvist om bevis tilgang hadde påført A betydelige utgifter. Det ble anført at det tidlig burde ha blitt klart for tingretten at saksøktes krav om bevis tilgang, som førte til utsettelsene, gjaldt et bevismateriale uten bevisverdi, jf. også at lagmannsretten i sin kjennelse 5. juni 2011 nektet bevis tilgang. Det ble også vist til at i løpet av de nærmere tre årene saken verserte for Moss tingrett, hadde til sammen seks dommere ansvar for saksforberedelsen. Det ble anført å foreligge årsakssammenheng mellom feil og økonomisk tap, og det ble nedlagt påstand om tilkjenning av erstatning fastsatt etter rettens skjønn, oppad begrenset til 280 897 kroner.
- (31) Staten v/Domstoladministrasjonen innga tilsvaer og gjorde gjeldende at det ikke forelå ansvarsgrunnlag etter tvisteloven § 20-12, og at det uansett ikke forelå økonomisk tap eller tilstrekkelig årsakssammenheng mellom anførte saksbehandlingsfeil og påførte sakskostnader.
- (32) Borgarting lagmannsrett avsa kjennelse 7. juni 2012 hvor det ble lagt til grunn at det ikke forelå ansvarsgrunnlag etter tvisteloven § 20-12. Slutningen lød:
- "1. Staten v/Domstoladministrasjonen frifinnes.**
- 2. I sakskostnader for lagmannsretten betaler A 8 000 – åttetusen – kroner til staten v/Domstoladministrasjonen innen to uker fra forkynnelse av denne kjennelsen."**
- (33) A har anket til Høyesterett. Anken gjelder rettsanvendelsen, bevisbedømmelsen og saksbehandlingen. Det er i korte trekk anført: Lagmannsretten har lagt til grunn en for mild aktsomhetsnorm ved vurderingen av ansvarsgrunnlag for staten etter tvisteloven § 20-12 første ledd bokstav b. Lagmannsretten har tatt feil i bevisvurderingen og de rettslige vurderinger med hensyn til om A selv må holdes ansvarlig for lang saksbehandlingstid, herunder utsettelsene av hovedforhandlingene. Lagmannsrettens kjennelse bygger på en uriktig forståelse av tingrettens plikt til aktiv saksstyring, jf. blant annet tvisteloven § 11-6, jf. § 9-4 første ledd. Lagmannsretten har tatt feil i vurderingen av om tingretten i kjennelsen om bevis tilgang begikk grove feil. Kjennelsesgrunnene er mangelfulle.
- (34) Det er nedlagt slik påstand:

"Prinsipalt: Lagmannsrettens kjennelse oppheves.
Subsidiært: A tilkjennes erstatning etter tvisteloven § 20-12.
I begge tilfeller: A tilkjennes saksomkostninger."

(35) *Staten v/Domstoladministrasjonen* har inngitt tilsvaer og i korte trekk anført: Det er ikke grunnlag for ansvar etter tvisteloven § 20-12, idet tingretten ikke har begått vesentlige feil i sin saksbehandling. Det anføres at den lange saksbehandlingstiden i hovedsak skyldes As eget forhold.

(36) Det er nedlagt slik påstand:

"Prinsipalt: Anken nektes fremmet.
Subsidiært: Anken forkastes.
For begge tilfeller: Staten ved Domstoladministrasjonen tilkjennes sakskostnader."

(37) *Høyesteretts ankeutvalg* bemerker at behandlingen av erstatningskrav etter tvisteloven § 20-12 skjer i samsvar med reglene om anke over kjennelser så langt de passer, jf. bestemmelsens femte ledd. Saken er behandlet av lagmannsretten som første instans, jf. § 20-12 fjerde ledd, og ankeutvalget har full kompetanse.

(38) Anken over saksbehandlingen gjelder mangelfulle domsgrunner som hindrer prøving av anken. Eventuelle mangler ved begrunnelsen vil imidlertid vanligvis ikke hindre prøving av anken der det foreligger full kompetanse ved overprøvingen. Utvalget har her tilgang til de samme saksdokumenter som lagmannsretten, og disse gir et forsvarlig grunnlag for å avgjøre anken. Saksbehandlingsanken kan derfor ikke føre frem.

(39) Grunnlaget for erstatning er tvisteloven § 20-12 første ledd bokstav b. Det kreves her at retten må være "vesentlig å bebreide" før staten kan bli ansvarlig for feil fra retten side. I forarbeidene til tvisteloven, Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) side 452, heter det om denne normen at det må dreie seg om en grovere feil. Dette har lagmannsretten korrekt lagt til grunn.

(40) Ankeutvalget ser først på tingrettens tidsbruk. I Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) side 452 uttales det at ansvarsnormen vil variere avhengig av hva slags feil det dreier seg om. Om saksbehandlingsfeil heter det:

"Det kan tenkes forskjellige slags saksbehandlingsfeil fra rettens side. Ved brudd på grunnleggende saksbehandlingsregler, for eksempel retten til kontradiksjon, bør hovedregelen være at staten dekker merkostnadene som følge av at det må foretas ny behandling etter opphevelse. Lar retten saksbehandlingen drive, og det påfører partene merkostnader, vil også dette kunne gi grunnlag for ansvar."

(41) Det må altså sondres mellom forskjellige typer feil. Når saksbehandlingen har trukket ut, må det åpenbart foretas en nærmere vurdering av grunnene til dette. I Tvistemålsutvalgets utredning NOU 2001: 32A – som proposisjonen her bygger på – står det på side 545 følgende om sen saksbehandling:

"Etter de grunnleggende regler for saksbehandlingen som utvalget foreslår, vil domstolene ha et selvstendig ansvar for sakens fremdrift. Hvis domstolen lar behandlingen av en sak drive, og det medfører økte prosessutgifter for en eller flere parter, må dette kunne gi grunnlag for ansvar for det offentlige for disse økte utgiftene. "

(42) Dette må etter ankeutvalgets syn ses på bakgrunn av at det var meningen at tvisteloven § 20-12 skulle medføre et strengere ansvar for staten enn det som tidligere hadde vært tilfellet. I Ot.prp. nr. 52 (2004–2005) side 286 heter det:

"Departementet mener at gjeldende rettstilstand ikke er tilfredstillende. Når det fra tid til annen begås feil fra rettens side ved behandlingen eller ved avgjørelsen, bør staten i flere tilfeller enn i dag ha et ansvar for de merkostnader dette påfører den ene eller begge partene. Dette erstatningsansvaret må være en realitet."

(43) Det er videre klart at et hovedformål med den nye tvisteloven var å oppnå mer aktiv saksstyring fra domstolenes side. Etter tvisteloven § 11-6, jf. § 9-4 har retten en plikt til aktiv saksstyring, og den har virkemidler for å få fremdrift i saken, jf. § 11-6 annet ledd. Etter § 9-4 annet ledd bokstav h kreves det videre særlige grunner for å fastsette tidspunktet for hovedforhandling til senere enn seks måneder etter inngivelse av stevning i saken. Også dette må etter utvalgets mening spille inn ved fastlegging av ansvarsnormen.

(44) På den annen side fremheves det i forarbeidene at partens egen opptreden også er relevant, jf. Tvistemålutvalgets utredning NOU 2001: 32B side 939–940:

"Det er grunn til å understreke at [forslagets] § 23-12 (1) [lovens § 20-12 første ledd] er en 'kanregel'. Retten må ved avgjørelsen av om det er grunnlag for å tilkjenne erstatning for omkostninger etter § 23-12, blant annet vurdere om parten selv er nærmest til å bære meromkostningene, enten fordi også parten er å bebreide for den feilen som er begått, eller om det ut fra risikobetraktninger er like nærliggende at merutgiftene i det aktuelle tilfelle er partens, som at det er det offentliges."

(45) Ankeutvalget kan ikke se at A før den hovedforhandlingen som var berammet 22. til 24. september 2009, fremsatte innsigelser mot fremleggelse av gårdsregnskapene i noe skriv til retten. Når denne hovedforhandlingen så utsettes etter begjæring fra motparten, og med den begrunnelse at regnskapene fortsatt ikke var fremlagt, kan A ikke gjøre noe ansvar gjeldende mot tingretten på dette grunnlaget.

(46) Derimot burde ikke tingretten ha latt det gå fem måneder etter utsettelsen av hovedforhandlingen før man tok tak i saken igjen. Også den videre saksforberedelsen frem til sommeren 2010 burde hatt større fremdrift.

(47) På den annen side må som utgangspunkt en saksøker selv ta ansvar for manglende oppfølging av provokasjoner og varslede prosesskriv. Det er klart at A i så måte burde ha fulgt opp saken bedre. Det var først i prosesskriv 26. mars 2010, som reaksjon på tingrettens brev 25. februar 2010 og for øvrig fire dager etter den relativt romslige fristen tingretten hadde satt, at A fulgte opp sitt skriv 14. august 2009. Særskilt om fremdriften første halvår 2010 bemerkes det at når tingretten på grunn av den store dokumentmengden i saken først varsler, og så pålegger, A å engasjere prosessfullmektig, er det i og for seg forståelig at tingretten lot ham få relativt god tid til å områ seg. Selv om A var selvprosederende fra 22. juni 2009 til 15. juni 2010, slik at det påhviler retten en særlig plikt til aktiv prosessledelse, kan ankeutvalget etter omstendighetene ikke se at terskelen for erstatningsansvar etter tvisteloven § 22-12 annet ledd bokstav b her er overtrådt.

(48) Saksøker fremsatte 31. august 2010 begjæring om at saken skulle flyttes til Ringerike tingrett som riktig verneting, et krav som ble fastholdt senest i prosesskriv 23. november 2010. Etter ankeutvalgets syn kan det ikke være ansvarsutløsende at tingretten ventet med å fastsette nytt tidspunkt for hovedforhandling eller treffe andre avgjørelser i saken inntil dette spørsmålet var avgjort.

(49) Utvalget kan heller ikke se at tingretten har opptrådt ansvarsutløsende etter dette. Hovedforhandlingen, som i planleggingsmøte 21. januar 2011 var blitt fastsatt til 24. og

25. mars 2011, ble utsatt fordi A anket tingrettens kjennelse 10. mars 2011 om bevis tilgang til gårdsregnskapet. Ved Borgarting lagmannsretts kjennelse 5. juli 2011 fikk som nevnt A medhold i at han ikke hadde plikt til å fremlegge gårdsregnskapet. Etter utsettelsen i mars 2011 ble nytt tidspunkt for hovedforhandling satt til 5. september 2011, og den ble deretter utsatt etter avtale mellom partene. I november 2011 ble saken løst ved forlik i forbindelse med avholdt hovedforhandling.

- (50) Ankeutvalget tar så for seg tingrettens avgjørelse 10. mars 2011 av bevisfremleggelsespørsmålet og anførselen om at tingrettens avgjørelse her i seg selv er ansvarsutløsende etter tvisteloven § 20-12 annet ledd bokstav b. Borgarting lagmannsrett kom som nevnt i sin kjennelse 5. juli 2011 til at tingretten hadde forstått loven uriktig med hensyn til hvilke vurderinger som skal foretas ved behandlingen av en begjæring om bevis tilgang. Dermed var den vurderingen som lå til grunn for tingrettens avgjørelse, ufullstendig. I den grad det var foretatt en vurdering, var lagmannsretten videre uenig i den vurderingen som var foretatt. Spørsmålet var om gårdsregnskapene kunne kaste lys over As anførsel om at han gjennom egen innsats hadde vært med på å øke verdien av saksøktes særeie. Saksøkte hadde anført at A hadde fått skatte- og avgiftsmessig fradrag for deler av disse utgiftene gjennom å regnskapsføre dem i gårdsdriften. Tingretten hadde i sin – rett nok ufullstendige – vurdering lagt til grunn at de nevnte gårdsregnskapene angikk faktiske forhold av betydning for saken, jf. tvisteloven § 21-7 første ledd, og at det ikke var grunn til å nekte bevisene ført i medhold av § 21-7 annet ledd bokstav b om bevis som ikke er egnet til å styrke avgjørelsesgrunnlaget nevneverdig. Lagmannsretten kom på sin side til at gårdsregnskapene ikke hadde betydning for det tema retten skulle vurdere, og at de "i alle fall" ikke kunne sies å styrke avgjørelsesgrunnlaget nevneverdig.
- (51) I kjennelsen 7. juni 2012 om kravet mot staten om sakskostnader kom lagmannsretten til at tingrettens feil ikke hadde vært av en slik karakter at den kunne gi grunnlag for erstatning i medhold av tvisteloven § 20-12 første ledd bokstav b. Ankeutvalget er enig i denne vurderingen.
- (52) Utvalget er etter dette kommet til at staten ikke er ansvarlig etter tvisteloven § 20-12 annet ledd bokstav b for Moss tingretts behandling av saken.
- (53) Ankemotparten har krevd seg tilkjent sakskostnader for Høyesterett. Kravet tas til følge, jf. tvisteloven § 20-2 første og annet ledd jf. § 20-5 første ledd tredje punktum. Sakskostnadene for Høyesterett settes til 3 000 kroner.
- (54) Avgjørelsen er enstemmig.

S L U T N I N G :

1. Anken forkastes.
2. I sakskostnader for Høyesterett betaler A til staten v/Domstoladministrasjonen 3 000 – tretusen – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelse av denne kjennelse.

Clement Endresen
(sign.)

Toril M. Øie
(sign.)

Henrik Bull
(sign.)

Riktig utskrift: